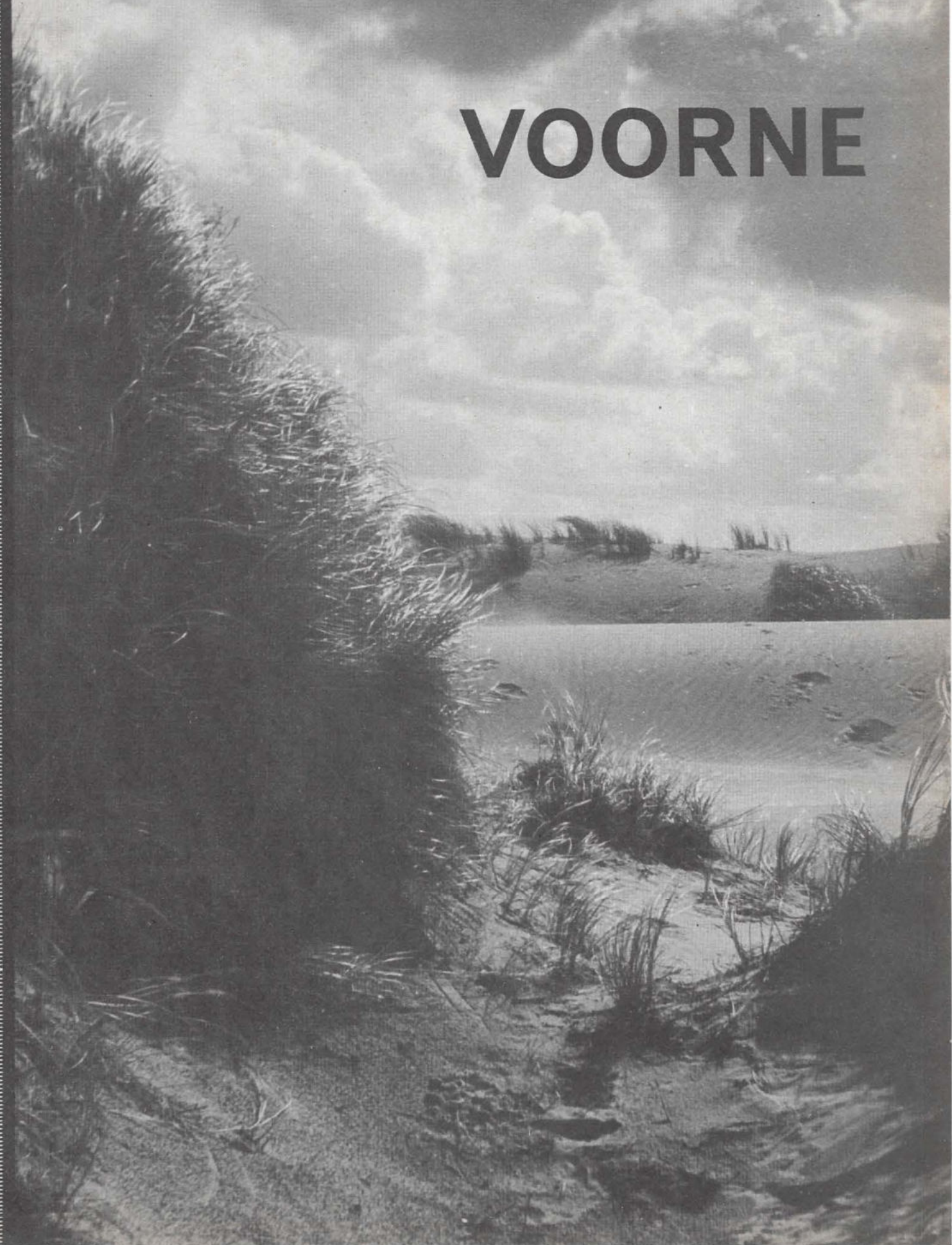

1983 nummer 1

duin

VOORNE

DUINVERZWARING

Waterkeringsperikelen in het duingebied van Voorne

door C. BURGGRAAF en F. FRET^{*}

Het duingebied van Voorne heeft een waterkerende functie waar het aan zee grenst: het gebied tussen de Brielse Gatdam en Haringvlietdam en waar de Noordzee er nog bij kan komen: via de havens van Europoort naar het Oostvoornse Meer (zie fig. 2).

In meerdere opzichten zijn dat heel verschillende situaties en daarom zullen de twee gebieden afzonderlijk worden besproken. Niet-verschillend voor beide overigens is de verandering in zeestromen tgv de uitvoering van het Deltaplan: door het wegvallen van de zeegaten gaat bij de vloed de bufferwerking (kom-berging) ervan verloren terwijl er geen ebstroom meer is die de stroom uit de kust drijft. Gevolgen daarvan zijn: er staat sneller hoog water op de kust, hoogwater is ook hoger en de stroom slijpt de kust meer uit. Al jarenlang is van de Belgische kust tot Texel de verhoogde kustafslag merkbaar. En dat terwijl de Oosterschelde nog open is.

Sinds 1950 onderging het gebied speciaal rond Voorne de volgende wijzigingen: het Brielse Meer ontstond door afdamming van de Brielse Maas, de verzande oude Maasmonding die in het begin van de vorige eeuw nog de scheepvaartingang naar Rotterdam vormde. Maar toen na de opoffering van "de Beer" in 1965 zand nodig was voor de Maasvlakte, werd een verder stuk van de zee afgesneden om daaruit zand te zuigen: de Brielse Gatdam werd gelegd en het Oostvoornse Meer ontstond. Deze dam werd in 1973, na de werkzaamheden, gehandhaafd en in '78 op Deltahoogte gebracht. Dit bood volgens minister Gruijters van V.R.O. (in '73) "de beste waarborgen dat de aantasting van Voorne's Duin tot een minimum wordt beperkt". Voorts was intussen in 1970 het Haringvliet afgesloten en ook dat bracht de nodige veranderingen met zich mee: vloed alleen vóór de dam en een veel zwakkere ebstroom, nl. alleen het spuiwater.

Aan het spectaculaire groeiproces van Voorne's Duin in de eerste helft 20e eeuw, is daarmee een eind gekomen. Het is omgeslagen in het tegengestelde, zij het dat die verandering op bepaalde plaatsen al enigszins begonnen was. De afslag die daarop volgde maakte al eerder enige duin- en strandverhoging noodzakelijk. Maar op Deltahoogte zijn noch de duinen in het buitengebied, noch dat tussen Brielse Gat- en Brielse Maasdam. Er zijn echter wel

voorbereidingen in gang t.b.v. de besluitvorming; ook deze bevinden zich in beide gebieden in verschillende stadia.

Rond de vorm waarin de Deltawet hier zal worden uitgevoerd, zijn problemen gerezen die hier zullen worden besproken.

DUINVERZWARING ALS DELTAWERK

Aldus vatten wij de werkzaamheden samen tussen Brielse Gatdam en Haringvlietdam: de duinen zijn hier de directe -en enige- zeekering en dienen dus op Deltahoogte (8 m +NAP) te komen. De grote verandering ten nadele van met name de zuidwestkust van Voorne kwam na de sluiting van het Haringvliet. Door de enorme afname van het kombergingsgebied verminderde de stroomsnelheid en daardoor de aanvoer van zand uit zee. Ook van boven kwam geen zand (en weinig klei) meer: het bezonk eerder in het bekken van Hollands Diep en Haringvliet. Wat bleef, is het Rak van Scheelhoek, wat al eerder dichtter onder de kust was gaan lopen en de golfbeweging, met name bij zuidwestenwind. Het resultaat was een sterke kustachteruitgang: "de golf haalt wel, doch brengt niet".

Ondertussen was ook de Maasvlakte gemaakt: de gevolgen voor de kustmorfologie moesten worden afgewacht, definitieve plannen voor de Voornse kust konden niet worden gemaakt. Een tijdelijke voorziening van 6 m boven NAP werd aangebracht (1973), maar moest worden aan-

gevuld met zandsuppletie rond de Groene Punt in 1977 omdat plaatselijk afslag tot 20 m per jaar optrad. Desondanks bleef de afslag zich voortzetten. Thans staan de definitieve plannen voor hun uitvoering: buitenwaartse verzwaring op de noordwestkust, binnenwaartse ten zuiden daarvan.

Langs de noordwestkust wordt de duinregel buitenwaarts verzwaaard, omdat hier het strand voldoende breed is. De officiële hoogwaterkering (de duinregel van 1910 ten oosten van Breede Water, Schapenwei en Vliegveld) wordt verplaatst naar de buitenduinen. Langs de zuidwestkust wordt de waterkerende duinregel buitenwaarts verplaatst. Hier grijpen de Deltawerken "het diepst" in. Het knelpunt is de vorm van het strand, dat te smal is en te steil afloopt in het Rak van Scheelhoek. Een verondiepen van het Rak is in principe mogelijk maar vraagt zeer grote hoeveelheden zand: evenveel als nodig voor strandsuppletie voor de volgende 60 tot 70 jaar. Dit laatste heeft ook het voordeel, dat bij minder behoefte door waterloopveranderingen (er gaat in het gebied waarschijnlijk nog veel gebeuren) meteen gestopt kan worden. Dit ongelukkigterwijs te smalle strand heeft dus een grotere taludbreedte; om die reden kan de bestaande duinregel niet als zeekering dienen (zie fig. 1) en moet erachter een zanddam van 8 m +NAP en 50 m kruinbreedte aangebracht worden. Het bestaande duin dient dan als buffer voor verdere duinafslag, waardoor geleidelijk het Rak van Scheelhoek verondiept wordt. Er is gekozen voor een flexibele zachte, zich naar achteren verplaatsende zeekering. Hard materiaal, zoals een blokkendam en hoofden in zee worden voorshands afgewezen i.v.m. financiële resp. recreatieve bezwaren en omdat ze de kustlijn vastleggen.

Het nieuw te maken duinprofiel achter de buitenste duinen

^{*} namens Stichting Natuur en Landschap Voorne-Putten

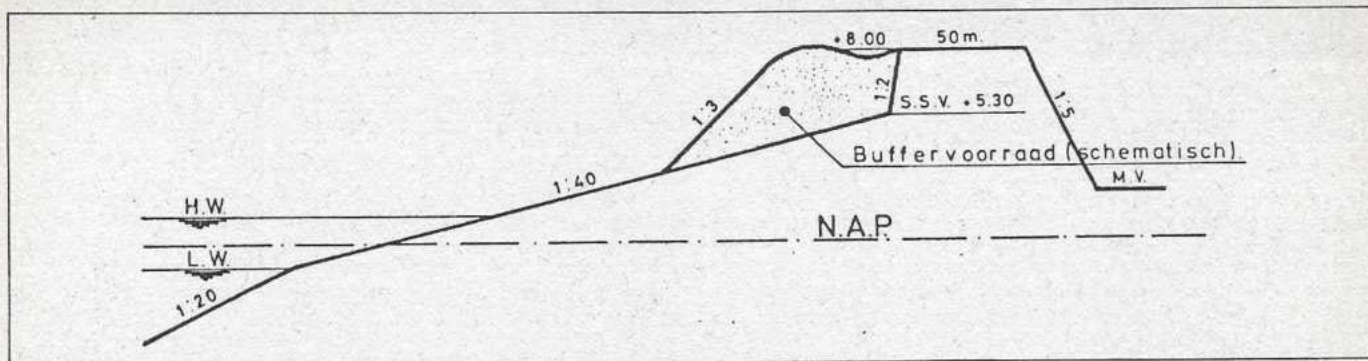

Fig. 1. Het toekomstig minimumprofiel van de buitenduinregel tussen de Groene Punt en de Haringvlietdam.

beslaat langs de zuidwestkust een strook van 70 à 80 m. Veertig hectare struweel en duinbos wordt bedolven onder zand en helm.

De grootste bron van zorg is dit op te brengen zand. Aanzienlijke problemen door het instuiven van de waardevolle natte duinvalleien worden verwacht gezien de ervaringen elders, bijv. met de tijdelijke voorzieningen in 1973-'74. Wil de beplanting aanslaan, dan dient het duinzand van goede kwaliteit te zijn (fijn, laag slib- en zoutgehalte, voedselarm, kalkrijk). Ook is zand van de Maasvlakte niet zonder meer geschikt: uit grote diepte gewonnen zand is nl. "dood": het bevat geen micro-organismen.

Om de schade in het duingebied t.g.v. de Deltawerken en de verstuiving te beperken is een "compenserend landschappelijk aanpassingsplan" toegezegd. Ook maakt men een vloeiende afronding van de zeereep in het noordwesten. Eventueel "maakt" men daar later nog een natte duinvallei aansluitend op de Brielse Gatdam.

Ondertussen zagen de Stichting Natuur en Landschap Voorne Putten en de Stichting Duinbehoud zich genoodzaakt (samen met anderen) toch bezwaar aan te tekenen tegen de opspuitvergunning voor al het benodigde zand, hoewel zij met de Brielse Dijkkring de suppletie van zand op het strand (verlaging aldaar thans 50 cm per jaar) urgent achten. Beide organisaties willen n.l. dat voor het bepalen van de totale massa, de over enkele maanden te verwachten richtlijnen van de Technische Adviescommissie Waterkeringen die mogelijk lagere normen hanteert, worden afgewacht.

DELTAWERK HOEFT GEEN DUINVERZWARING TE ZIJN

Dit is het motto waaronder de natuurbescherming in het gebied van het Oostvoornse Meer doende is om temidden van een heel complex van problemen te vermijden, dat de waterkering aan de zuidzijde (in het duingebied van Voorne) wordt aangebracht, door te bevorderen dat het Noordtracé wordt gekozen (zie fig.2). Hier is dus wél een concreet alternatief. Wat is het geval?

De opstelling van de natuurbescherming is voor de hand liggend: ten zuiden van het Oostvoornse Meer zullen enige kleine valleien onder het zand verdwijnen die als vogelgebieden van belang zijn; verder zal een zanddam de afwatering van twee primaire duinvalleien (het Vliegveld en de Gentianenvallei) grondig kunnen verstoren. Dit alles betekent de zoveelste reductie van flora en fauna.

Bij een Noordtracé gaan géén natuurwaarden verloren. Hier bevinden zich echter nog enkele andere belanghebbenden bij de keuze, n.l. de (surf)recreatie en Rotterdam (Maasvlakte). Die recreatie en wij als natuurbescherming bevinden ons aan de zuidzijde van de vitale Demarcatielijn, Rotterdam aan de noordzijde. Deze Demarcatielijn is de zuidelijke begrenzing van "de industrie", "waarbij ervan wordt uitgegaan dat geen, landschappelijk al te storende elementen langs deze begrenzing zullen vrijrijzen", aldus de Minister van Volkshuisvesting en bouwrijverheid in 1964. Helaas betreft het hier een voldoende algemene definitie om aan beide zijden tot eigen interpretaties te voeren. Aldus eist Rotterdam dan ook volledige vrijheid op ten noorden van deze lijn en accentueert dit door de claim om er vlak naast een hoge-druk vloeibaar-gasleiding te mogen

leggen, zij het dat men met Rijkswaterstaat overeengekomen is, niet de allerzwaarst mogelijke daarvoor uit te kiezen. Nochtans is het waterkeringsbelang (Rijkswaterstaat en de Brielse Dijkkring) door dit alles zijn "voorland" -een door hen beheersbare strook land buitendijks- ten noorden van de Demarcatielijn kwijt, en ook nog een strook van 60m ten zuiden i.v.m. ontploffingsgevaar van de hogedrukleiding. Nu is het daar ter plaatse toch al niet al te breed, zodat een waterkering vlak tegen het Meer komt te liggen en de recreatie in ruimtenood komt, als geen kostenverhogende werken worden uitgevoerd. De waterkering wordt er door dit alles niet goedkoper op.

In letterlijke zin door dit alles heen, loopt dan ook nog de zogenaamde Visuele Afscherming: een kunstmatige dijk of duin welke Rotterdam zich verplicht heeft te leggen, om de industrie visueel van de recreatie af te schermen. Dit niet formeel omschreven vormsel werd in de gedachtengang over de Waterkering tot nu toe geheel niet opgenomen. Maar het komt intussen wel met een hoogte van minstens 10m boven NAP en een breedte van 45m, tussen de Demarcatielijn en het Oostvoornse Meer in te liggen.

Het is niet direct overtuigend, dat zulk een massa onder voorwaarden niet de functie van een waterkering kan overnemen. Dit zou hier nl. een zandrug van 15 m breed en 1 m hoog op de rand van de op 5 m NAP liggende Maasvlakte moeten zijn. Evenmin is het op voorhand aanvaardbaar dat die massa bij een leidingexplosie op geen enkele wijze schokabsorberend zou werken. En toch wordt dat van waterkeringszijde beweerd, reden waarom aan de noordzijde van het Oostvoornse Meer alleen een zeer kostbare -en daarom af te

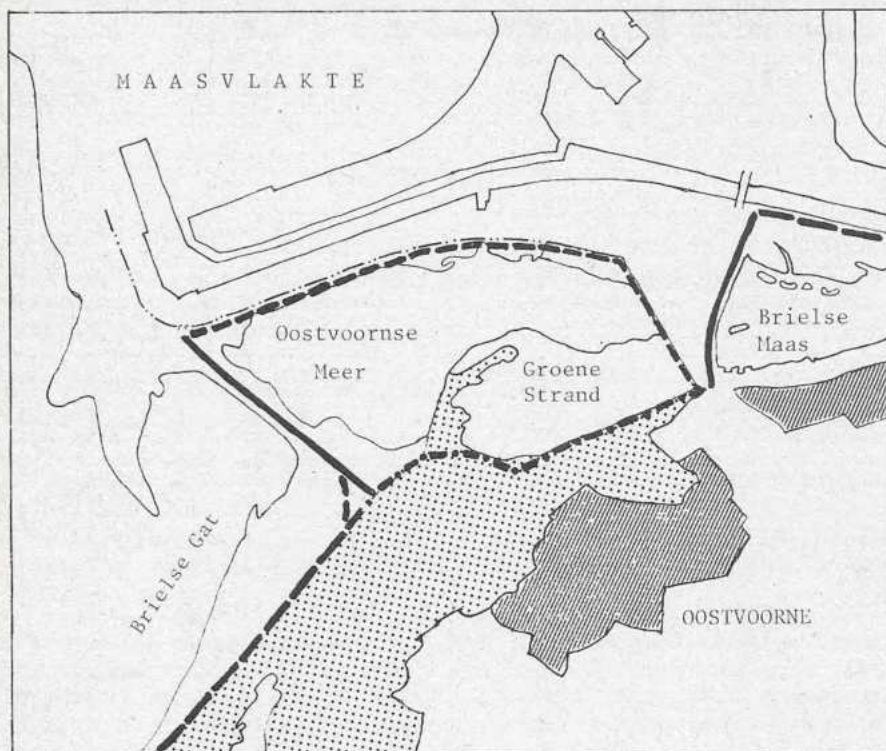

Fig. 2. De tracé's ten noorden en zuiden van het Oostvoornse Meer.

duinen en aangrenzende bosgebieden	zeewering op Deltahoogte
demarcatieliijn	nog op Deltahoogte te brengen zeewering
noord-tracé	zuid-tracé

wijzen- waterkering mogelijk zou zijn.

Dit alles doet een beheersprobleem vermoeden zoals dat kan optreden tussen instanties die met elkaar afspraken moeten maken, maar een verschillende gerichtheid hebben. Daarvan is hier inderdaad sprake: Rotterdam wil voor de Maasvlakte en het Openbaar Lichaam Rijnmond wil voor de recreatie maximale vrijheid, d.w.z. recht op veranderen, Rijkswaterstaat en de Brielse Dijkkring willen een onveranderlijkheid, gegarandeerd voor eeuwen (Deltawet). En zo komt er na 10 jaar praten een presentatie naar voren, waarbij de mogelijkheden die bij de ander liggen, ongebruikt blijven: de Maasvlakte ten noorden van de Demarcatieliijn bestaat niet voor de 'Deltawetters', omdat ze die niet absoluut kunnen beheersen, hoewel die reeds "en detail" ingepland is in een bestemmingsplan. Anderzijds zijn de wensen tot "vrijheid" aldaar ondanks die bestemmingsbepaling zo absoluut, dat geen compromis te sluiten bleek.

Gevolg: een aanzienlijk hoger en kostbaarder dijkprofiel omdat een voorland van 200 m breed op 5 m +NAP (de Maasvlakte) alsmede de Visuele Afscherming worden geacht niet te bestaan. Met alle gevolgen vandien.

Het lot van het Noordtracé aan de oostkant van het Oostvoornse Meer is analoog: hoewel hier een nog geringere waterkering nodig is (d.w.z. minder dan 1 m boven het huidige maaiveld), wordt hier volgens het principe van volledige scheiding van invloedssferen een miljoenen-oplossing als enig mogelijke voorgesteld.

Het lijkt dan ook bijna met een zekere opluchting dat in het ambtelijke rapport over deze materie t.a.v. het Noordtracé de hoge prijs steeds de grote klemtoon krijgt, terwijl over die van het Zuidtracé luchtig wordt gedaan (en de natuurbeschermers verzocht wordt, niet over een hoopje zand te zeuren). Ondertussen laat zij onvermeld, dat een studie naar een samengestelde kering (noord- en zuidoever dus, met

daaraan aangepaste werken) wegens de daaraan klevende beheersbezwaren achterwege bleef. Terwijl dat nog wel eens het goedkoopste zou kunnen zijn. Niet zo'n overdreven voorstel-ling aangezien men thans -daar het Zuidtracé als enkelvoudige kering wordt behandeld- ervan uitgaat dat de aldaar op te werpen zeewering voldoende sterk moet zijn om een doorbraak van de Maasvlakte te weerstaan. De onwaarschijnlijkheid hiervan wordt geïllustreerd door slechts twee getallen: Het stormvloedpeil is 4.80 m boven NAP en de Maasvlakte 5.00 m.

Op grond van een en ander tracht de natuurbescherming meer aandacht voor de beheersproblemen te krijgen, omdat daarin de belemmering tot een goede en zo goedkoop mogelijke oplossing gelegen is.

CONCLUSIE

Het zou te betreuren zijn als op grond van het niet kunnen oplossen van de beheersproblemen van Het Openbaar Lichaam Rijnmond en Rotterdam enerzijds en Rijkswaterstaat en de Brielse Dijkkring anderzijds gekozen moet worden voor het tracé ten zuiden van het Oostvoornse Meer en zodoende voor aantasting van Voornes Duingebied.

VISUELE WAL

De gemeente Rotterdam is onlangs begonnen met de eerste fase van de aanleg van de Visuele Afschermingswal. Hiervoor wordt zand gebruikt uit nieuwe havens op de Maasvlakte. Reeds eerder heeft de Stichting Natuur en Landschap Voorne-Putten bezwaar gemaakt tegen het tijdstip van de werkzaamheden, omdat nu niet langer de mogelijkheid bestaat van een gelijktijdige (en dus goedkope!) aanleg van Visuele Wal en zeewering. Door de Wal alvast aan te leggen, zal de zeewering langs de noordzijde van het Oostvoornse Meer alleen nog maar duurder kunnen worden. Tenzij de Visuele Wal -gezien haar enorme omvang- toch als zeewering gebruikt kan worden met enkele kleine aanpassingen.

Red.